

GOMBÁR CSABA

Megjegyzés Lengyel László „Útközben” című írásához

Nem a Lengyel László tanulmányában leírtakkal akarok vitatkozni. Amit az ezredfordulón lehetséges politikai helyzetképekről mond, az fölöttébb érdekes. A különböző helyzetképek megvalósulásának — most és innen nézve — persze különböző a valószínűsége. Hogy mekkorák ezek a valószínűségek, arról gyümölcsöző politikai és szakmai vitákban becslések készülhetnek.

Hogy kell-e ilyen helyzetképeket írni és megvalósulási valószínűségeket becsülni, arra igen a válasz. Minduntalan arra kényszerülünk, hogy föltételezésekkel éljünk, becsléseket végezzünk és különböző hipotetikus variánsok segítségével hozzunk döntéseket hétköznapiinkban is. Különösen igaz ez a politikusokra, akik kisebb-nagyobb erőcsoportok érdekében szeretnének „elébe menni az eseményeknek”. A döntések maiak, többnyire most, azonnal meg kell történniük. A politikusok szeretnék tehát tudni, hogy mi lesz, milyen lesz a politikai helyzet a közeli években, és tíz vagy húsz év múlva, nehogy a mai döntéseik valami zsákutcába vigyék a politikai folyamatokat. Am hogy mi lesz a jövőben, az — ki ne tudná? — a mai döntésektől is függ. Sőt — és ezt még inkább tudjuk — „a jövőre nézve csak a múltból vannak értesüléseink”. Ez utóbbi, nehezen cáfolható közbölcesség viszont a jövő fürkészése helyett egyenesen a múlt felé fordítja tekintetünket, amelynek „mélységes mély kútjában” könnyen elmerülhetünk. A politikai élet irányítói azonban jóindulatú érdeklődéstől vezettetve sürgetik a társadalom kutatóit: mondanák már meg azt is, mi az, ami várható. Sürgetik, mert szeretnék, hogy a sóvárgott vagy félt jövő ne csak politikusi vízióként jelenjen meg a közvélemény előtt, hanem legyen

annak valamifajta tudományos fémjelzése is. Az ilyen kérdésekben, ezt föltehetjük, nem mindig az ámfítás szándéka munkál, hanem az ésszerű tervezés igénye is.

A kérdés tehát az, lehet-e és mit lehet tervezni a politikában?

Azt hiszem, hogy a politikai erőcsoportok, a méretük, a viszony közöttük nem tervezhető, mégcsak nem is projektábilis. A „politics” értelmű politikát csak jósolni, vagy szebb szóval előrejelezni lehet. Másként áll a helyzet a „policy”-típusú politikával, azaz a különböző ágazati politikákkal és politikai eljárásmódokkal. Azokat nem csak hogy lehet, hanem illik is megtervezni. A politika átfogó értelemben tehát tervezhető is meg nem is.

Nem tervezhetőek a különböző fajta politikai entitások között húzó-dó hatalmi szálak, vagyis a hatalmi viszony szerkezete, noha ez a meghatározó a politikai élet más mezőivel szemben, amelyek bár tervezhetőek, de kisebb a befolyásuk a történésekre. Az ésszel élő ember ebbe persze nem tud beletörődni, s politikusi mivoltában minduntalan haditerveket kovácsol. Tervez tehát a politika lényegi jövőjét illetően is, de csak úgy és abban az értelemben, ahogy a politika folytatásaként a katonák kényszerültek és kényszerülnek mindig haditerveket kimunkálni: föltételeznek egy- vagy többféle hadszínteret, s ezekre vonatkozóan hadműveleti terveket munkálnak ki — természetesen egymás ellenében, a győzelem érdekében.

Úgy találom, mintha ilyesmiről lehetne szó a háborúk folytatásaként előálló békeidőkben is. Ennek segédletéül szolgálhatnak mindazok a tudhatatlan jövőt firtató, trendeket húzó, projektáló társadalomtudományi erőfeszítések is, amelyek szcenáriumok formájában, azaz különböző forgatókönyvekben kísérik meg fölvezetni az egymástól eltérő valószínűséggel bíró jövőbeni helyzeteket. A szcenárium vagy szcenárió szó, akárcsak magyar megfelelőjük, a forgatókönyv, mind az újságírásban, mind a társadalomtudományban igen elterjedté vált.

Derridát idézte a múltkoriban a *Magyar Narancs* egyik cikke: „A szavaktók félek, a mondatok megnyugtatóknak”. Nos, talán számunkra is elkelve néhány mondat erről a szcenárió szóról, amely olyannyira divatosá vált az utóbbi időben. Jómagam úgy látom, s erre példa Lengyel László írása is, hogy szcenárió címén, azaz forgatókönyvként inkább csak politikai helyzetképek, vagyis inkább csak szcénák fölrajzolásáról van szó. Kérdésem ezek után, hogy lehetséges-e, értelmes lenne-e a helyzetképek után olyan szó szerinti forgatókönyveket is írni, amelyek már nem csak egy föltételezett helyzetet vázolnak, hanem az elrendőnek tartott állapot érdekében a tennivalókat cselekvési sorokba rendezik.

Azt kérdezem tehát, hogy hogyan tudnánk — ha lehet — méríteni a hadtudományoknak nevezett ismerethalmazból, ahol a hipotetikus hadihelyzetek alapján valóságos és részletes hadműveleti terveket dolgoznak ki. Azaz a szcénák után és alapján szcenáriumok következnek.

Ha már minden intő jel ellenére arra vetemedünk, hogy vaksin kitapogassuk az ismeretlen jövőt, akkor talán érdemes lenne segítségért

fordulni a katonákhoz, akik évszázadok alatt kialakították ennek módszeres formáit. Hogy aztán az időnkénti hadi sikereket a módszeresség okozta-e vagy a vakszerencse, az már más kérdés. Így ha a jövőről nem is, de a scénáriumokról előbb-utóbb többet fogunk tudni.